

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ПЕРІОД ШИРОКОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ (2022–2024)

Медвідь О. В.

ВСТУП

З початком повномасштабного збройного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року мільйони українських родин змушені були залишити свої домівки, шукаючи безпеки в країнах Європейського Союзу. Понад 33 % цієї вимушеної міграції становили діти та молодь. Для них інтеграція в нові освітні системи стала одним із ключових викликів адаптації.

Європейські країни відреагували на цей виклик по-різному. Деякі європейські школи відкрили спеціальні класи для українських учнів, інші повністю інтегрували їх у національні шкільні системи. Більшість країн сприяли збереженню зв'язку з українською освітою через дистанційне навчання. За даними освітнього омбудсмена України, приблизно 800 тис. українських дітей інтегрувалися в шкільні системи країн ЄС у 2022–2023 рр. У 2023 р. і близько 400 тис. школярів продовжували навчання в українських школах, перебуваючи за межами країни¹. Проте процес інтеграції української молоді в освітній простір ЄС супроводжується численними труднощами, серед яких мовний бар'єр, відмінності у навчальних програмах, психологічна адаптація та необхідність поєднувати навчання за кордоном із дистанційним навчанням в українських школах.

Дослідження цього процесу є важливим як для розуміння сучасних освітніх викликів, так і для розробки стратегій підтримки української молоді в умовах тривалої війни. Аналізуючи досвід окремих країн ЄС, можна виокремити ефективні моделі інтеграції, які сприятимуть не лише збереженню академічного потенціалу

¹ Понад мільйон українських дошкільнят та мільйон школярів перебувають за кордоном. Як зберегти зв'язок з Україною? <https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrainskykh-doshkilniat-ta-milyon-shkoliariv-perebuvaiut-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/>

української молоді, а й її успішній соціальній адаптації в європейському середовищі.

На сьогодні дослідженням різних аспектів російсько-української війни займаються українські науковці М. Галів, В.Ільницький, О.Куцька, Р. Царик, В.Тельвак, Ю.Талалай, В.Старка, О.Карпенко². Станом на лютий 2025 р., дослідження,

² Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014 – 2023): вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 47–73.; Галів М., Гранд М. «Русский мир» проти України: коротка деконструкція новітньої російської геополітичної доктрини. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2024. Спецвипуск. С. 172–177. DOI: 10.24919/2312-2595.spec.16; Галів М., Гранд М., Бойчин Р. Початок повномасштабної війни Росії проти України у висвітленні польського інформаційного порталу «Nowa Europa Wschodnia» (лютий-березень 2022 р.). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 72(1). С. 52–60. DOI: 10.24919/2308-4863/72-1-7; Галів М., Ільницький В., Карпенко О. Проблематика геноциду Росії щодо українців в українських засобах масової інформації (2022 – 2024). *Новітня доба*. 2024. Вип. 12. С. 75–96; Ільницький В., Куцька О. Періодизація російсько-української війни (2014 – 2022) в українському науковому дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 162–177; Ільницький В., Старка В., Галів М. Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*. 2022. № 5. С. 43–55. DOI: 10.15407/uhj2022.05.043; Ільницький В., Тельвак В., Талалай Ю. (2024). Сучасна російсько-українська війна на шпальтах «The British Army Review» (2022 – 2024). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2024. Спецвипуск. С. 130–146; Ільницький В., Царик Р. Матеріально-культурні аспекти увічнення пам'яті українських захисників і захисниць під час російсько-української війни (2014 – 2024). *Вісник Черкаського університету. Серія історичні науки*. 2024. Вип. 2. С. 105–116; Ільницький В., Царик Р. Пізнавально-інформаційні та виховні заходи щодо ушанування пам'яті учасників і жертв російсько-української війни (2014 – 2024). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 81 (2). С. 4–13; Ільницький В., Царик Р. Формування історико-меморіального наративу сучасної російсько-української війни. *Українські історичні студії*. 2025. Вип. 17(59). С. 213–224; Ilnytskyi V., Telvak V. Ukraine Under the Conditions of the Second Year of Existential War in Analysts' Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk – East European Historical Bulletin*. 2024. Issue 31. P. 218–237. DOI: 10.24919/2519-058X.31.306344; Telvak V., Ilnytskyi V. A Year of Existential War in Analytical Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk – East European Historical Bulletin*. 2023. Вип. 27. С. 249–258. DOI: 10.24919/2519-058X.27.281552

присвячені навчанню українських дітей у країнах Європейського Союзу в період 2022–2024 рр., є обмеженими. Однак наявні публікації та звіти висвітлюють ключові аспекти цієї теми. Юлія Назаренко, аналітикиня Cedos (2018–2024), заступниця директора (2024), у дослідженні «Освіта українських біженців за кордоном (24 лютого – 20 червня 2022)» аналізує освітню політику європейських країн щодо українських біженців та подає деякі статистичні дані³. Юлія Шипунова у публікації «Українська освіта у Франції – лакмусовий папірець або точка неповернення?» розкриває аспекти навчання українців у Франції⁴. Вадим Попко у розвідці «Повернути майбутнє: місія здійснення. Як закладам вищої освіти повернути студентів» аналізує кількісний склад українських студентів у європейських університетах та розкриває фактори, які впливають на рішення молоді залишитися в ЄС⁵.

1. Дошкільна освіта

З перших днів повномасштабного вторгнення Росії в Україну значна кількість українських родин з дітьми була змушена покинути країну та виїхати за кордон. За даними Євростату, станом на грудень 2023 р. приблизно 1,4 млн українських дітей отримали тимчасовий захист у країнах Європейського Союзу.

Варто зауважити, що у європейських країнах немає поняття «дошкільна освіта» – тут послуговуються дефініцією «рання освіта для дітей від трьох (чотирьох) років». Також не у всіх країнах ЄС є обов’язковим відвідування закладів дошкільної освіти. Водночас у багатьох країнах встановлено обов’язкове відвідування закладу дошкільної освіти впродовж одного-двох років перед школою. Наприклад, у Швейцарії діти від 4 років зобов’язані відвідувати заклади дошкільної освіти незалежно від їхнього статусу. П’ять країн (Чехія, Хорватія, Литва, Фінляндія та Швеція) за-

³ Назаренко Ю. Освіта українських біженців за кордоном (24 лютого – 20 червня 2022). 29.06.2022. Cedos. URL: https://cedos.org.ua/researches/osvita-ukrainskyh-bizhen_ok-za-kordonom-24-lyutogo-20-chervnya/

⁴ Шипунова Ю. Українська освіта у Франції – лакмусовий папірець або точка неповернення? *Tyzhden.ua*. 26.09.2024. URL: <https://tyzhden.ua/ukrainska-osvita-u-frantsii-lakmusovuj-papirets-abo-tochka-nepovernennia/>

⁵ Попко В. Повернути майбутнє: місія здійснення. Як закладам вищої освіти повернути студентів. *Interfax-Україна*. 30.10.2024. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/1023998>.

провадили обов'язкове навчання у закладі дошкільної освіти протягом одного року до початку початкової освіти. Період обов'язкового відвідування дитсадка було продовжено з одного до двох років у Греції та з одного до трьох років – в Угорщині.

В Україні також обов'язкова дошкільна освіта для дітей старшого дошкільного віку, але відсутній контроль за виконанням цієї вимоги та не встановлена відповідальність за її невиконання⁶.

Однак точних даних щодо кількості українських дітей дошкільного віку, які відвідують дитячі садки або інші форми дошкільної освіти в країнах ЄС, наразі немає. Це зумовлено тим, що не всі батьки отримали статус біженця та зареєструвалися у відповідних органах.

Певні статистичні дані містяться у звітах відповідних урядових структур європейських країн. Так, в Італії в дитячих садочках зареєстровано 5 827 українських дітей, в Болгарії дитячі садочки прийняли 84 українці. Велика кількість дітей дошкільного віку відвідують дитячі центри без забезпечення освітнього процесу⁷.

Станом на 19 травня 2022 р. у Литовській Республіці зареєстровано 53 350 громадян України, тимчасово переміщених осіб, з них 5609 – діти віком до 5 років. Українським дітям у Литві гарантується безкоштовне відвідування дитячих садків.

Португальська Республіка створила максимально спрощену процедуру зарахування до закладів освіти українських дітей, які тимчасово перебувають на території Португалії, з-поміж іншого і в питаннях щодо надання освітніх документів. Дитину приймуть до дитячого садка незалежно, якими мовами вона володіє. Навчання в державних дошкільних закладах Португалії безоплатне⁸.

Зокрема, станом на 19.05.2022 в Швеції зареєстровано 33 174 вимушених переселенців з України, з них 4097 – діти до 6 років. Під час зустрічі з посадовцями Шведського національного агентства з питань освіти українську сторону було поінформовано про

⁶ Особливості дошкільної освіти в країнах Європи – основні відмінності з Україною. 01.11.2023. URL: <https://eo.gov.ua/osoblyvosti-doshkilnoi-osvity-v-krainakh-yevropy-osnovni-vidminnosti-z-ukrainoiu/2023/11/01/>

⁷ Понад мільйон українських дошкільнят та мільйон школярів перебувають за кордоном. 26.12.2023. URL: https://znayshov.com/News/Details/ponad_milion_ukrainskykh_doshkilniat_ta_milion_shkoliariv_perebuvaiut_zakoronom

⁸ Інформація щодо освітніх можливостей для українських дітей, які через повномасштабну війну Росії проти України перебувають за межами України. 2022. URL: <https://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/38233.pdf>

встановлену місцевим законодавством заборону на будь-яку діяльність у школах Швеції, не передбачену шведською навчальною програмою. При цьому гарантується доступ до безкоштовних дошкільних закладів для українських дітей віком від 1 до 6 років⁹.

Загалом адаптація українських дітей в закладах дошкільної освіти європейських країн проходить досить легко, оскільки вони швидше вивчають мову і комунікативні навички.

2. Середня освіта

З початком повномасштабної збройної агресії проти України заданими освітнього омбудсмена України від 24 лютого 2022 р. до 16 липня 2024 р. 856 747 українських учнів були інтегровані у шкільні системи країн Європейського Союзу¹⁰. Зокрема, у Франції 1 вересня 2022 р. у місцевих школах почали навчання 18 тис. українських школярів, які у зв'язку з війною опинились за кордоном. А до чеських шкіл 1 вересня пішли до 60 тис. дітей українських воєнних біженців¹¹. Станом на листопад 2023 р., у польських закладах освіти навчається 286 534 українських дітей. З них 183 461 дитина прибула до Польщі після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р., а 103 073 українських учнів вже перебували в Польщі до війни¹². Ця статистика не враховує тих учнів, які розпочали навчання за межами країн Європейського Союзу.

У країнах ЄС, як і в Україні, середня освіта є обов'язковою для всіх дітей. Тому, перебуваючи на території Європейського Союзу, діти-біженці з України отримали право на безкоштовну середню освіту за місцем тимчасового перебування як у державних, так і у приватних закладах освіти.

⁹ Навчальна програма для дошкільного закладу. *Lpfö* 18. 2022. URL: <https://www.skolverket.se/>

¹⁰ Понад мільйон українських дошкільнят та мільйон школярів перебувають за кордоном Як зберегти зв'язок з Україною? URL: https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrainskykh-doshkilniat-ta-milyon-shkoliariv-perebuvaiut-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/?utm_source=chatgpt.com

¹¹ В Єврокомісії розповіли, скільки українських дітей навчаються в школах ЄС. *Європейська правда*. 01.09.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/1/7146015/>

¹² Скільки українських дітей навчаються у школах Польщі: нові дані. *РБК-Україна*. 24.11.2023. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-ukrayinskih-ditey-navchayutsya-shkolah-1700823236.html>

З огляду на велику кількість українських дітей-біженців, уряди європейських країн розробили кілька варіантів організації навчання українських дітей у школах. Для повної інтеграції навчання українських учнів проводиться разом з місцевими дітьми. Наприклад, у Польщі 90 % учнів перебувають у класах з польськими дітьми, а ще 10 % – на підготовчих курсах.

Також може проходити навчання у класі з дітьми-біженцями з різних країн. У деяких країнах українських дітей розподіляють спочатку в адаптивні або інтеграційні класи, де з ними можуть навчатися діти, які володіють іншими мовами. У таких класах вони вивчають національну мову, знайомлять з місцевою системою освіти, їм надають психологічну підтримку та оцінюють компетенції. Але інколи в таких класах можуть навчатися і росіяни. Це, зрозуміло, негативно впливає на психологічний стан та фізичну безпеку юних українців.

В окремих випадках у європейських школах проводиться навчання дітей різного віку в одному класі, тому що не набирається достатньо учнів для формування окремого класу для одного віку. Наприклад, у Чехії є можливість для створення таких класів, якщо у школі набереться понад 15 дітей різного віку, і тоді їм будуть викладати окремі предмети з української шкільної програми.

Інколи українські школи за кордоном організовують громадські організації. Наприклад, у Нідерландах організували школу для учнів 5–11 класів, в якій зараз навчається близько 100 осіб¹³. У Бухаресті на базі румунського коледжу планують відкрити школу для українських учнів, в якій зможе навчатися 200 дітей різного віку. Також у Бухаресті діють: філіал української ліцензованої школи «Острівець» на базі Національного коледжу імені Міхая Вітязула; Український освітній центр, відкритий на базі Румунсько-Фінського ліцею м. Бухарест та Асоціації Християнського центру Бухареста; Bucharest UA School Hub (українська школа) на базі Uruguay School. За бажанням, громадяни України, за сприяння Союзу українців Румунії, можуть влаштувати своїх дітей до

¹³ Більшість цих дітей хочуть повернутися додому. Історія створення української школи в Нідерландах. *Zaxid.net*. 20.02.2024. URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/

Педагогічного ліцею ім. Тараса Шевченка в м. Сігету Мармаціей та інших шкіл, де діють українські класи та секції¹⁴.

У багатьох країнах Європи для українських учнів працюють суботні та недільні школи, т. зв. «школи вихідного дня». Тут проводяться уроки за українською освітньою програмою. Наприклад, українські факультативні школи у Греції проводять уроки тричі на тиждень¹⁵.

Незважаючи на активну інтеграцію українських учнів в освітній процес ЄС, деякі країни, наприклад Польща, Чехія, Угорщина, Італія та ін., співпрацюють з Міністерством освіти і науки України і дають можливість дітям навчатися дистанційно в українських школах. Зокрема, у Варшаві створено спеціалізовані пункти дистанційного навчання в системі дистанційного навчання України для учнів 9–11 класів. У Болгарії на платформі для дистанційного навчання є доступ до українських шкільних підручників з 1 до 11-го класу.

Деякі країни, наприклад, Чехія, дозволили учням вчитися тільки онлайн, але підтримують їхню інтеграцію через додаткові соціальні заходи.

З метою перезарахування отриманих оцінок учнів, які навчаються за кордоном, Міністерство освіти і науки України затвердило шкалу співвіднесення систем оцінювання різних країн із українською 12-бальною системою. Учні можуть перезараховувати оцінки з предметів, які є спільними для обох країн, а предмети українознавчого компонента вивчати за модифікованими програмами та проходити дистанційне оцінювання¹⁶. Також вони мають можливість скласти річне оцінювання перед початком нового навчального року.

3. Вища освіта

З початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України та вимушеною міграцією українців до країн ЄС значно

¹⁴ Інформація щодо освітніх можливостей для українських дітей, які через повномасштабну війну Росії проти України перебувають за межами України. 2022. URL: <https://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/38233.pdf>

¹⁵ Інформація щодо освітніх можливостей для українських дітей, які через повномасштабну війну Росії проти України перебувають за межами України. 2022. URL: <https://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/38233.pdf>

¹⁶ Українські школярі за кордоном: де краще вчитися та як зараховують оцінки Україна. 03.09.2024. URL: www/rbk.ua

зросла кількість українських студентів у європейських університетах. За даними Центру економічних стратегій, станом на кінець січня 2024 р. за кордоном перебували близько 4,9 млн українців, з яких 9 % – студенти. Це приблизно 450 тис. осіб.

Станом на січень 2024 р. найбільша кількість українських студентів перебувала в Німеччині (42 %) та Франції (17 %)¹⁷.

У 2023–2024 навчальному році в польських університетах навчалися приблизно 102,7 тис. іноземних студентів. Серед них 45,5 тис. були громадянами України, що становить майже 45 % від загальної кількості іноземних студентів. У 2023–2024 навчальному році до польських вишів було прийнято 19,9 тис. українських студентів, з яких 11,9 тис. обрали приватні університети, 7,8 тис. – державні, а близько 200 осіб – церковні заклади.

Українські переселенці, які виїхали до країн ЄС після повномасштабного вторгнення Росії в 2022 р., отримали можливість продовжувати або починати вищу освіту за спрощеними процедурами. У різних країнах діють власні програми підтримки студентів-біженців, а також загальноєвропейські ініціативи.

Для збільшення кількості українських студентів у європейських країнах запровадили спрощену процедуру вступу в університети. Зокрема, у Польщі, Німеччині, Чехії дозволено вступ без ЗНО чи НМТ, за результатами співбесіди або академічного портфоліо. Українським студентам часто дозволяється подавати документи без перекладу і апостилю. Студенти, які перервали навчання в Україні, можуть його продовжити в університетах ЄС без втрати курсу або предметів. Більшість університетів визнають українські дипломи й академічні кредити (ECTS).

Багато університетів надають безкоштовний або пільговий доступ до освіти для українських студентів (наприклад, у Польщі, Чехії, Литві, Німеччині, Франції). Польське міністерство повідомило, що з українців не стягують плату за денне навчання, якщо на них поширюється дія спеціального закону про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території країни і які є студентами державних університетів¹⁸.

¹⁷ Попко В. Повернути майбутнє: місія здійсненна. Як закладам вищої освіти повернути студентів. *Interfax-Україна*. 30.10.2024. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/1023998>.

¹⁸ Майже половина іноземних студентів у Польщі – українці: які переваги навчання там. 07.11.2024. URL: <https://my.ua/uk/news/cluster/2024-11-07>

Студенти можуть претендувати на соціальну стипендію та кредит на навчання на підставі декларації про сімейне і матеріальне становище, що додається до заяви. А також різних видів стипендій: стипендії ректора, стипендії для інвалідів та допомогу на загальних правилах для іноземних студентів.

В окремих країнах діють спеціальні гранти для покриття вартості навчання. Зокрема, в Польщі українські студенти можуть отримати стипендії від NAWA (Національне агентство академічного обміну), в Німеччині виплачують стипендії від DAAD (Німецька служба академічних обмінів), у Франції – стипендії від Campus France.

В усіх європейських університетах пропонують безкоштовні курси для вивчення державної мови (наприклад, німецької, польської, французької). Деякі університети відкрили для українців спеціальні програми навчання англійською мовою.

Також є університети, які розробляють для біженців з України адаптивні програми українською мовою. Наприклад, варшавський університет Collegium Civitas розробив їх для студентів першого року навчання, а надалі вони продовжать навчання польською мовою.

Більшість європейських університетів намагаються надати підтримку студентам, викладачам та науковцям не лише в академічному полі, але також організовують і гуманітарну допомогу. Наприклад, у французькому Université Paris Cité пропонують психологічну допомогу студентам, а також збирають харчові продукти та предмети гігієни, одяг, лікарські засоби для відправлення в Україну. Збором гуманітарної допомоги також займаються в Ягеллонському університеті, Радбод-університеті та інших.

Також для українських студентів у Європі широко застосовується програма академічної мобільності Erasmus+. З 2022 р. Європейська Комісія запровадила спеціальні заходи та гранти на мобільність для повної підтримки індивідуальних осіб задіяних у сфери шкільної, професійної і вищої освіти. Команди цієї програми змогли скоригувати свою діяльність відповідно до викликів та наслідків воєнного стану і забезпечити переміщені університети додатковим обладнанням, виділивши на це 200 млн євро¹⁹.

¹⁹ Участь України в конкурсах Програми ЄС Еразмус+ 2021–2027 рр.
<https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/overview-2021-2024>

У 2023 р. українські університети виграли понад 2 400 проєктів міжнародної мобільності в межах програми ЄС Erasmus+. Це найбільший показник серед 144 країн-партнерів²⁰.

Впродовж 2023–2024 рр. Європейська Комісія виділила 100 млн євро для реалізації проєктів партнерства та співпраці, спрямованих на подолання наслідків російської агресії проти України в сферах освіти, професійної підготовки і розвитку молоді. Ці проєкти спрямовані на розвиток формальної і неформальної освіти та впливатимуть на розбудову нових напрямів співпраці для ширшої підтримки українських студентів та персоналу, які в умовах війни тимчасово переміщені в інші європейські країни. Метою таких проєктів є також забезпечення збереження зв'язків з українцями, які залишилися в Україні.

4. Виклики та перспективи

Незважаючи на досить успішну інтеграцію українських дітей в освітні заклади європейських країн, існує чимало викликів. Чи не найбільшою проблемою для них є перевантаженість. Як правило, діти-переселенці поєднують дві освітні програми: дистанційне навчання в українській школі та навчання в місцевій школі. Окрім того, українські учні додатково вивчають мову країни перебування. Як правило, це додаткових 6 годин щотижня в середній школі та 8 годин у старшій²¹. Часто через таке навчальне навантаження учні не відвідують уроки в школі та продовжують лише дистанційне навчання в українських школах.

Як зауважують польські вчителі, проблемою дітей-переселенців у Польщі є те, що батьки шукають кращого місця проживання, інколи навіть в іншій країні, але згодом повертаються до попереднього. Дітям також доводиться змінювати кілька шкіл та постійно адаптуватися до нових умов. Це негативно впливає на їхній психологічний стан²².

²⁰ Там само.

²¹ В Єврокомісії розповіли, скільки українських дітей навчаються в школах ЄС. *Європейська правда*. 01.09.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news-/2022/09/1/7146015/>

²² Monitoring Sytuacji Uchodźców z Ukrainy w Polsce Raport Q1 2024 Styczeń – Marzec. IRC Q1 PM Report. URL: <https://www.rescue.org/sites/default/files/2024-06/IRC%20Q1%20PM%20Report%20PL.pdf>

Діти-переселенці часто переживають стрес через втрату домівки, друзів, звичного середовища та досвід війни. Це впливає на їхню здатність до навчання.

Серед проблем, з якими стикаються діти в польських школах, є дискримінація та знущання, переважно у початковій школі. Така ситуація пов'язана з тим, що українські діти не могли самостійно впоратися зі стресом та емоціями, пов'язаними з війною. Тому їм обов'язково потрібна психологічна допомога. Це звучало у звіті про моніторинг ситуація дітей біженців з України в Польщі²³.

Часто українські біженці стикаються зі складною економічною ситуацією в сім'ях. Діти часто вказували на це. Вони не можуть дозволити собі харчуватися у шкільних їдальнях. Це питання намагаються розв'язувати місцеві муніципалітети. Також українським учням надається й інша матеріальна допомога – вони можуть отримувати підручники, шкільне приладдя, необхідні речі за підтримки благодійних організацій.

У європейській системі освіти навчальні програми відрізняються від українських, зокрема в предметах, таких як історія та географія. Це ускладнює адаптацію українських учнів, особливо старшокласників.

Старшокласники стикаються з додатковими труднощами, оскільки їхня освіта тісно пов'язана з підготовкою до вступу у заклади вищої освіти. У цьому контексті важливими є: курси національної мови на вищому рівні, які допомагають підготуватися до іспитів; збереження зв'язку з українськими школами через дистанційне навчання; інформаційна підтримка, пов'язана з випускними іспитами та процедурою вступу до європейських ВНЗ.

Для активної адаптації українських учнів в освітній процес більшість європейських шкіл проводять позакласні заходи. Невелика кількість шкіл повідомили, що вони організовують заходи, важливі для українських сімей із культурної точки зору. Деякі школи виділили окремих працівників для регулярних зустрічей з дітьми та підлітками з України, щоб підтримувати та заохочувати їхню участь у позакласних заходах. Залежність від попереднього організованого транспорту та відстань між школою і житлом були основними причинами, через які діти та підлітки з України не могли брати участь у позакласних заходах. У кількох школах ди-

²³ Там само.

ректори повідомили, що відвідування онлайн-занять за українською навчальною програмою також вплинуло на участь у позакласних заходах²⁴.

Раптове збільшення кількості учнів створило значний тиск на школи. У багатьох випадках заклади освіти не мали достатньої кількості вчителів, підручників, місць у класах та обладнання для ефективної роботи.

Навчання дітей, які не розуміють мови викладання, вимагає спеціальних педагогічних підходів. На початку кризи кількість вчителів, здатних викладати українською мовою в європейських країнах, була обмеженою.

Європейські школи зіткнулися з проблемою відмови старшокласників складати випускні іспити для отримання атестата. Основна причина, через яку підлітки з України не планують цього робити, пов'язана або з тим, що у них недостатньо часу для розвитку мовних навичок, необхідних для складання іспиту, або з тим, що вони вважають за краще складати випускні іспити українською мовою та використовувати їх для отримання доступу до програм підвищення кваліфікації. Серед інших причин відмови було названо наміри повернутися до України для складання аналогічних іспитів та вступу до ЗВО на пільгових умовах.

Студенти є найменш вмотивовані до повернення в Україну. Йдеться передовсім про тих, які вже вступили в європейські заклади вищої освіти. 57 % з них не планують повертатися на батьківщину. І це досить очікувано, оскільки молода генерація швидше, у порівнянні з іншими групами, адаптується в нових реаліях та вибудовує нові суспільні зв'язки²⁵.

ВИСНОВКИ

З початком повномасштабної збройної агресії проти України від 24 лютого 2022 р. до 16 липня 2024 р. близько одного мільйо-

²⁴ Inspectorate Report Ukrainian Provision for publication_ukr. 14.02.2024. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/288386_0d5b0245-5b7d-4443-95c9-2144b3fea2c0%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/288386_0d5b0245-5b7d-4443-95c9-2144b3fea2c0%20(1).pdf)

²⁵ Попко В. Повернути майбутнє: місія здійсненна. Як закладам вищої освіти повернути студентів. *Interfax-Україна*. 30.10.2024. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/1023998>.

на українських учнів були інтегровані у шкільні системи країн Європейського Союзу. У країнах ЄС, як і в Україні, середня освіта є обов'язковою для всіх дітей. Тому, перебуваючи на території Європейського Союзу, діти-біженці з України отримали право на безкоштовну середню освіту за місцем тимчасового перебування як у державних, так і у приватних закладах освіти.

Навчання українських дітей у країнах ЄС у 2022–2024 рр. стало важливим викликом і можливістю водночас. Через повномасштабне вторгнення Росії мільйони українців, зокрема сім'ї з дітьми, змушені були виїхати за кордон. Це привело до масового зарахування українських дітей до шкіл у Європі. Державна освітня політика має орієнтуватися на підтримку зв'язку з дітьми та сім'ями, які перебувають за кордоном, щоб у майбутньому вони повернулися до України.

Приблизно 450 тис. українських студентів навчаються в європейських університетах. Станом на січень 2024 р. їх найбільше перебувало в Німеччині (42 %) та Франції (17 %), а в Польщі їхня чисельність становить майже 45 % від загальної кількості іноземних студентів. Для збільшення кількості українських студентів у європейських країнах запровадили спрощену процедуру вступу в університети. Українським студентам часто дозволяється подавати документи без перекладу і апостилю. Студенти, які перервали навчання в Україні, можуть його продовжити в університетах ЄС без втрати курсу або предметів. Більшість університетів визнають українські дипломи й академічні кредити (ECTS). Також європейські університети надають можливість безкоштовної освіти для українців, або ж надають соціальні стипендії, спеціальні гранти для покриття вартості навчання тощо.

Незважаючи на досить успішну інтеграцію української молоді в освітні заклади європейських країн, існує чимало викликів, а саме: мовна проблема, психологічний стан дітей-переселенців, навчання за українською та національною програмами, фінансові труднощі, відсутність достатньої кількості вчителів тощо.

АНОТАЦІЯ

З початком повномасштабної збройної агресії проти України з 24 лютого 2022 р. близько одного мільйона українських учнів були інтегровані у шкільні системи країн Європейського Союзу. Перебуваючи на території Європейського Союзу, діти-біженці з

України отримали право на безкоштовну середню освіту за місцем тимчасового перебування як у державних, так і у приватних закладах освіти. З огляду на велику кількість українських дітей-біженців, уряди європейських країн розробили кілька варіантів організації їхнього навчання у школах. Незважаючи на активну інтеграцію українських учнів в освітній процес ЄС, деякі країни, наприклад Польща, Чехія, Угорщина, Італія та ін., співпрацюють з Міністерством освіти і науки України і дають можливість дітям навчатися дистанційно в українських школах. Приблизно 450 тис. українських студентів здобувають освіту в європейських університетах. Для збільшення їхньої чисельності в європейських країнах запровадили спрощену процедуру вступу в університети, надають можливість безкоштовної освіти для українців, або ж надають соціальні стипендії, спеціальні гранти для покриття вартості навчання тощо. Незважаючи на досить успішну інтеграцію української молоді в освітні заклади європейських країн, існує чимало викликів, які європейські освітні міністерства намагаються розв'язувати спільно з українським урядом.

ABSTRACT

Since the beginning of the full-scale armed aggression against Ukraine on February 24, 2022, about one million Ukrainian students have been integrated into the school systems of the European Union. While in the European Union, refugee children from Ukraine are entitled to free secondary education at the place of temporary residence in both public and private educational institutions. Given the large number of Ukrainian refugee children, European governments have developed several options for organizing the education of Ukrainian children in schools. Despite the active integration of Ukrainian students into the EU educational process, some countries, such as Poland, the Czech Republic, Hungary, Italy, and others, cooperate with the Ministry of Education and Science of Ukraine and allow children to study remotely in Ukrainian schools. Approximately 450 thousand Ukrainian students study at European universities. In order to increase the number of Ukrainian students, European countries have introduced a simplified procedure for entering universities, provide free education for Ukrainians, or offer social scholarships, special grants to cover tuition fees, etc. Despite the fairly successful integration of Ukrainian youth into European educational institutions, there are many challenges that

European education ministries are trying to address together with the Ukrainian government.

ЛІТЕРАТУРА

1. Більшість цих дітей хочуть повернутися додому. Історія створення української школи в Нідерландах *Zaxid.net*. 20.02.2024. URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/

2. В Єврокомісії розповіли, скільки українських дітей навчаються в школах ЄС. *Європейська правда*. 01.09.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/1/7146015/>

3. Галів М., Гранд М. «Русский мир» проти України: коротка деконструкція новітньої російської геополітичної доктрини. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2024. Спецвипуск. С. 172–177. DOI: 10.24919/2312-2595.spec.16

4. Галів М., Гранд М., Бойчин Р. Початок повномасштабної війни Росії проти України у висвітленні польського інформаційного порталу «Nowa Europa Wschodnia» (лютий-березень 2022 р.). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 72(1). С. 52–60. DOI: 10.24919/2308-4863/72-1-7

5. Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014–2023): вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук. Серія: Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 47–73.

6. Галів М., Ільницький В., Карпенко О. Проблематика геноциду Росії щодо українців в українських засобах масової інформації (2022–2024). *Новітня доба*. 2024. Вип. 12. С. 75–96.

7. Ільницький В., Куцька О. Періодизація російсько-української війни (2014–2022) в українському науковому дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 162–177.

8. Ільницький В., Тельбак В., Талалай Ю. Сучасна російсько-українська війна на шпальтах «The British Army Review» (2022–2024). *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2024. Спецвипуск. С. 130–146.

9. Ільницький В., Царик Р. Матеріально-культурні аспекти увічнення пам'яті українських захисників і захисниць під час російсько-української війни (2014–2024). *Вісник Черкаського університету. Серія історичні науки*. 2024. Вип. 2. С. 105–116.

10.Ільницький В., Царик Р. Пізнавально-інформаційні та виховні заходи щодо ушанування пам'яті учасників і жертв російсько-української війни (2014 – 2024). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 81 (2). С. 4–13.

11.Ільницький В., Царик Р. Формування історико-меморіального наративу сучасної російсько-української війни. *Українські історичні студії*. 2025. Вип. 17(59). С. 213–224.

12.Ільницький, В., Старка, В., Галів, М. Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*, 2022. Вип. 5. С. 43–55. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.05.043>

13.Інформація щодо освітніх можливостей для українських дітей, які через повномасштабну війну Росії проти України перебувають за межами України. 2022. URL: <https://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/38233.pdf>

14.Майже половина іноземних студентів у Польщі – українці: які переваги навчання там. 07.11.2024. URL: <https://my.ua/uk/news-/cluster/2024-11-07>

15.Навчальна програма для дошкільного закладу. *Lpfö 18*. 2022. URL: <https://www.skolverket.se/>

16.Назаренко Ю. Освіта українських біженців за кордоном (24 лютого – 20 червня 2022). 29.06.2022. *Cedos*. URL: https://cedos.-org.ua/researches/osvita-ukrayinskyh-bizhen_ok-za-kordonom-24-lyutogo-20-chervnya/

17.Особливості дошкільної освіти в країнах Європи – основні відмінності з Україною. 01.11.2023. URL: <https://eo.gov.ua/osoblyvosti-doshkilnoi-osvity-v-krainakh-yevropy-osnovni-vidminnosti-z-ukrainoiu/2023/11/01/>

18.Понад мільйон українських дошкільнят та мільйон школярів перебувають за кордоном. 26.12.2023. URL: https://znayshov.com/News/Details/ponad_milion_ukrainskykh_doshkilniat_ta_milion_shkoliariv_perebuvauiut_z_a_kordonom

19.Попко В. Повернути майбутнє: місія здійснення. Як закладам вищої освіти повернути студентів. *Interfax-Україна*. 30.10.2024. URL: https://ua.interfax.com.ua/news/blog/1023998_

20.Скільки українських дітей навчаються у школах Польщі: нові дані. *РБК-Україна*. 24.11.2023. URL: <https://www.rbc.ua/rus/-news/skilki-ukrayinskih-ditey-navchayutsya-shkolah-1700823236.html>

21. Українські школярі за кордоном: де краще вчитися та як захищують оцінки Україна. 03.09.2024. URL: www.rbk.ua

22. Участь України в конкурсах Програми ЄС Еразмус+ 2021–2027 рр. URL: <https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2023-05/overview-2021-2024>

23. Шипунова Ю. Українська освіта у Франції – лакмусовий папірець або точка неповернення? *Tyzhden.ua*. 26.09.2024. URL: <https://tyzhden.ua/ukrainska-osvita-u-frantsii-lakmusovyj-papirets-abo-tochka-nepovernennia/>

24. Ilnytskiy V., Telvak V. Ukraine Under the Conditions of the Second Year of Existential War in Analysts' Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeyskiy Istorychnyi Visnyk – East European Historical Bulletin*. 2024. Issue 31. P. 218–237. DOI: 10.24919/2519-058X.31.306344

25. Inspectorate Report Ukrainian Provision for publication_ukr. 14.02.2024. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/288386_0d5b0245-5b7d-4443-95c9-2144b3fea2c0%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/288386_0d5b0245-5b7d-4443-95c9-2144b3fea2c0%20(1).pdf)

26. Monitoring Sytuacji Uchodźców z Ukrainy w Polsce Raport Q1 2024 Styczeń – Marzec. IRC Q1 PM Report. URL: <https://www.rescue.org/sites/default/files/2024-06/IRC%20Q1%20PM%20Report%20PL.pdf>

27. Telvak V., Ilnytskiy V. A Year of Existential War in Analytical Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeyskiy Istorychnyi Visnyk – East European Historical Bulletin*. 2023. Issue 27. P. 249–258. DOI: 10.24919/2519-058X.27.281552

28. Uczniowie z Ukrainy w polskich szkołach – nowe rozwiązania prawne. 12.06.2024. URL: <https://www.gov.pl/web/edukacja/uczniowie-z-ukrainy-w-polskich-szkolach--nowe-rozwiazania-prawne>

29. Uczniowie z Ukrainy w polskich szkołach. Ważne informacje dla rodziców. 18.06.2024. URL: <https://www.gov.pl/web/edukacja/uczniowie-z-ukrainy-w-polskich-szkolach-wazne-informacje-dla-rodzicow>

Інформація про автора:

Медвідь О. В.

кандидатка історичних наук,

доцентка кафедри історії України та правознавства,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. І. Франка, 24, Дрогобич, Україна, 82100

(oksana-medvid@ukr.net)

Information about the author:

Medvid' O. V.

PhD (History), Associate Professor of Department of Ukraine's History,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
24 Ivan Franko Street, Drohobych Ukraine, 82100
(oksana-medvid@ukr.net)